

Del III – Stadgans tillämpningsområde, tolkning och effekter

EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna: tillämpningsområde, tolkning och effekter

1. Stadgans tillämpningsområde: tidsmässiga aspekter

Det finns inga bestämmelser i stadgan om dess tillämpning i tiden (*ratione temporis*). EU-domstolens rättspraxis ger dock viss vägledning. Om en EU-rättsakt åsidosätter de grundläggande rättigheterna kan stadgan åberopas även om den aktuella rättsakten antogs innan Lissabonfördraget trädde i kraft (se exempelvis domen i mål C-92/09, *Volker und Markus Schecke*, domen i mål C-236/09, *ASBL Test-Achats*, domen i mål C-293/12, *Digital Rights Ireland*, och domen i mål C-362/14, *Schrems*).

Så är inte fallet med nationella åtgärder. De omfattas av stadgans tillämpningsområde (se del II, avsnitt 3 och del III, avsnitt 2), men stadgans direkta effekt kan inte åberopas mot dem (se avsnitt 7) om de faktiska omständigheter som målet grundas på inträffade innan Lissabonfördraget trädde i kraft (den 1 december 2009). Se t.ex. domen i mål C-316/13, *Fenoll*. Lagg dock märke till att innan Lissabonfördraget trädde i kraft hade EU-domstolen skyddat vissa grundläggande rättigheter med stöd av de allmänna EU-rättsliga principerna (se avsnitt 2.3). Därför bör man börja med att fastställa huruvida den aktuella bestämmelsen i stadgan skyddar en grundläggande rättighet som tidigare skyddades som en allmän princip (och sedan använda sig av det test som ska tillämpas på stadgan – se avsnitt 7 – nämligen huruvida kriteriet om direkt effekt är uppfyllt).

2. En klassificering av nationella lagar som stadgan kan tillämpas på

Som påpekades i avsnitt 2, del II ger artikel 51.1 i stadgan ett skydd mot åsidosättanden som härrör från nationella åtgärder som genomför EU-rätten. Detta betyder att stadgans skydd inte kan aktiveras endast genom att man påstår att det aktuella målet rör åsidosättandet av en grundläggande rättighet.

Stadgan kan endast åberopas **när en primär- eller sekundärrättslig bestämmelse kan tillämpas på det aktuella målet, och inte bara bestämmelserna i själva stadgan**. Med andra ord måste det finnas tillräcklig anknytning mellan en sådan EU-bestämmelse och de nationella lagar, eller bestämmelser, som påstås åsidosätta stadgan.

Anknytningen måste vara tillräckligt stark, eftersom det inte räcker med att EU-bestämmelserna och de nationella bestämmelserna avser samma sakfråga. Det måste finnas en EU-föreskrift som kan fungera som en referensram på nationell nivå på det aktuella området.

Förutom bestämmelserna i stadgan finns det därför andra EU-bestämmelser som inte kan aktivera stadgans skydd. Så är fallet med de bestämmelser i fördragen som ger EU-lagstiftern befogenhet att anta åtgärder på ett visst område. EU-bestämmelser, (dvs. EU-direktiv eller EU-förordningar) som antagits av EU-lagstiftern under utövandet av dennes befogenhet, kan däremot aktivera tillämpningen av stadgan på nationella genomförandebestämmelser.

I artikel 19 i EUF-fördraget föreskrivs t.ex. att "rådet genom enhälligt beslut i enlighet med ett särskilt lagstiftningsförfarande och efter Europaparlamentets godkännande [kan] vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning". Genom att åberopa denna bestämmelse (eller snarare dess föregångare: artikel 13 i EG-fördraget) har EU-lagstiftern antagit några viktiga rättsakter, framför allt direktiv 2004/113/EG om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, direktiv 2000/78/EG om inrättandet av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet och direktiv 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung. Stadgan kan åberopas mot en nationell bestämmelse som faller inom dessa direktivs tillämpningsområde. Däremot kan stadgans skydd inte aktiveras genom att hävda att EU har behörighet att bekämpa vissa typer av diskriminering, om den nationella bestämmelsen i fråga avser ett område som inte omfattas av ovannämnda direktiv.

Nedan förtecknas de situationer i vilka nationella åtgärder anses genomföra EU-rätten. I de beskrivna situationerna finns tillräcklig anknytning mellan den nationella åtgärd eller bestämmelse som påstås åsidosätta stadgan och EU-rätten för att stadgans skydd ska kunna aktiveras. Genom att klicka på kategorierna visas en kort förklaring och ett praktiskt exempel.

Förteckningen är inte uttömmande. Den grundas på EU-domstolens rättspraxis, men denna kan utvecklas över tid.

2.1 Nationella bestämmelser som antagits för att tillämpa EU-rätten

Stadgan kan tillämpas på nationella åtgärder som antagits för att fullgöra skyldigheter som härrör från EU-rätten, som t.ex. EU-direktiv eller EU-förordningar (se **exemplen 1 och 2** nedan).

Direktiv är bindande för de medlemsstater som de är riktade till endast vad gäller det resultat som ska uppnås. Det är dock de nationella myndigheterna som självständigt väljer formen och metoden för att uppnå det föreskrivna resultatet. Följaktligen måste ett direktiv åtföljas av nationell genomförandelagstiftning inom den tidsfrist som fastställts i direktivet, om inte de befintliga nationella bestämmelserna räcker för att garantera att det föreskrivna målet uppnås.

De skyldigheter som föreskrivs i EU-direktiv kan vara mycket specifika, men de kan även vara allmänt formulerade. Så är t.ex. fallet med de nationella åtgärder som verkställer skyldigheten att tillhandahålla effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner eller påföljder för åsidosättande av de nationella bestämmelser som genomför ett direktiv (se **punkt 4** i denna klassificering).

Medlemsstaternas grad av handlingsfrihet påverkar inte deras skyldighet att respektera EU:s grundläggande rättigheter när de antar genomförandebestämmelser. Medlemsstaterna är skyldiga att genomföra den relevanta EU-lagstiftningen på ett sätt som både uppfyller syftet med direktivet och är förenligt med de grundläggande rättigheterna. När medlemsstaterna däremot saknar handlingsutrymme, och EU-bestämmelserna i sig verkar vara oförenliga med EU:s grundläggande rättigheter, bör en nationell domstol begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att kontrollera bestämmelsens giltighet.

Till skillnad från direktiv har förordningar vanligtvis direkt effekt i de nationella rättssystemen, och de nationella myndigheterna behöver därför inte anta några särskilda genomförandebestämmelser. För vissa bestämmelser i förordningar kan det dock vara nödvändigt att vidta sådana åtgärder. Åtgärderna får inte hindra förordningens direkta tillämplighet och inte heller dölja att det rör sig om en EU-förordning. Dessutom ska den nationella åtgärd som genomför en EU-förordning vara förenlig med bestämmelserna om skydd av de grundläggande rättigheterna.

Medlemsstaternas skyldigheter kan grundas på primärrättsliga bestämmelser, för vilka det enligt stadgan är nödvändigt att anta genomförandeåtgärder (se **exempel 3**).

Exempel

1) Följande exempel avser nationella åtgärder som antagits för att införliva ett EU-direktiv och grundas på EU-domstolens dom av den 15 januari 2014 i mål C-176/12, *Association de médiation sociale*.

Hichem Loboubi utnämndes till företrädare för arbetstagarna i det företag han arbetade på. Hans arbetsgivare väckte talan om ogiltigförklaring av denna utnämning på grund av att han ansåg att personalstyrkan inte uppgick till det minimiantal som enligt lag krävs för att företaget ska vara skyldigt att utnämna en arbetstagarrepresentant. Han påpekade att de flesta i personalstyrkan var anställda med en typ av avtal som, enligt den nationella lagstiftningen, gör att de inte ingår i den personkrets som ska beaktas när man beräknar antalet anställda.

Den nationella domstolen var osäker på om den nationella lagstiftningen var förenlig med artikel 27 i stadgan om arbetstagares rätt till information och samråd inom företaget. Den beslutade därför att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen.

EU-domstolen fann att stadgan var tillämplig på målet eftersom den nationella lagstiftningen i fråga antagits för att genomföra **direktiv 2002/14/EG** om inrättandet av en allmän ram för information till och samråd med arbetstagare.

2) Följande exempel avser nationella åtgärder som antagits för att genomföra en EU-förordning och grundas på EU-domstolens dom av den 15 maj 2014 i mål C-135/13, Szatmári Malom Kft.

En kvarnägare ansökte om ekonomiskt stöd enligt förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd till landsbygdsutveckling av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Hans avsikt var att använda stödet för att ersätta den befintliga kvarnen med en ny kvarn, utan att öka kapaciteten. Den behöriga nationella myndigheten avlog hans ansökan med hänvisning till att det, enligt den nationella lagstiftning som genomför förordningen, endast kan beviljas stöd för modernisering av befintliga kvarnar och inte för anläggning av en ny kvarn. Kvarnägaren överklagade avslagsbeslutet, och den nationella domaren begärde ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att få reda på om den nationella lagstiftningen var förenlig med förordningen.

EU-domstolen påpekade att det är medlemsstaternas uppgift att besluta om vilka specifika regler som ska gälla för att en ansökan om ekonomiskt stöd ska kunna godkännas. Dessa regler måste dock uppfylla de särskilda villkor som anges i förordningen, dvs. att stödet måste förbättra sektorns totala resultat. Medlemsstaterna kan införa kompletterande tillåtlighetskriterier, under förutsättning att dessa inte överskrider staternas utrymme för skönsmässig bedömning. Målet med den nationella lagstiftningen i fråga var att undvika stöd som uppmuntrade uppkomsten av högre bearbetningskapacitet inom kvarnsektorn, eftersom de befintliga kvarnarna redan hade outnyttjad kapacitet. Domstolen fann denna målsättning förnuftig. Likväl gjorde EU-domstolen bedömningen att den nationella lagstiftningen, i klagandens fall, åsidosatte den grundläggande rättigheten till likabehandling enligt artikel 20 i stadgan, eftersom den nya kvarnen skulle ha anlagts efter att den gamla stängts och den befintliga kapaciteten därför inte skulle ha ökat.

Notera att Europeiska kommissionen har publicerat "Riktlinjer för att säkerställa att Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna respekteras vid genomförandet av de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna)". Riktlinjerna innehåller en förteckning över nationella åtgärder som genomför EU-rätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan.

3) Följande exempel avser nationella åtgärder som genomför bestämmelser i EU:s primärrätt och grundas på EU-domstolens dom av den 6 oktober 2015 i mål C-650/13, Delvigne. I ett mål som handlade om en EU-medborgare som berövats rösträtten betvivlade en fransk domstol att den nationella bestämmelsen var förenlig med artikel 39.1 i stadgan. I den nationella bestämmelsen föreskrevs automatisk förlust av rösträtt till följd av en fällande brottmålsdom som vunnit laga kraft före den 1 mars 1994 (det datum den nya franska strafflagen trädde i kraft). Den nationella domstolen beslutade därför att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen.

Med stöd av artikel 8 i akten från 1976 om val av företrädare i Europaparlamentet (som har primärrättsstatus i EU) slog EU-domstolen fast att "valförslaget ska i varje medlemsstat genomföras enligt de nationella bestämmelserna om inte annat följer av bestämmelserna i nämnda akt" (punkt 29).

Domstolen förklarade vidare att "medlemsstaterna vid utövandet av denna behörighet dock [är] bundna av skyldigheten att säkerställa att Europaparlamentets ledamöter väljs genom allmänna, direkta, fria och hemliga val i enlighet med föreskrifterna i artikel 1.3 i 1976 års akt jämförd med artikel 14.3 FEU".

Följaktligen ska det således anses att en medlemsstat "tillämpar unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan när den, i samband med fullgörandet av sina skyldigheter enligt artiklarna 14.3 FEU och 1.3 i 1976 års akt, i sin nationella lagstiftning föreskriver att unionsmedborgare, vilka ... är föremål för en fällande brottmålsdom som vunnit laga kraft före den 1 mars 1994, inte ska vara röstberättigade i valet till Europaparlamentet" (punkterna 32 och 33).

2.2 Nationella bestämmelser som tillämpar EU-rätten, trots att de inte antagits i detta syfte

En medlemsstat måste inte nödvändigtvis anta ny lagstiftning för att fullgöra sina skyldigheter enligt EU-rätten. Detta är inte nödvändigt när befintliga nationella bestämmelser räcker för att garantera att det nationella rättssystemet är förenligt med sådana skyldigheter. Huruvida de nationella åtgärderna har antagits för att fullgöra en EU-rättslig skyldighet, redan användes för att fullgöra en sådan skyldighet eller har antagits som ett nationellt initiativ är irrelevant. Det innebär att nationella åtgärder som antagits innan den EU-rättsliga skyldigheten infördes kan falla inom stadgans tillämpningsområde. Exempel på denna situation återges i punkterna 3) och 4). Det kan dock även röra sig om andra nationella bestämmelser än sådana som föreskriver förfaranden och sanktioner.

2.3 Nationella processrättsliga bestämmelser som reglerar utövandet vid nationella domstolar av (ordinarie) rättigheter som EU-rätten tilldelat enskilda

Av EU-domstolens fasta rättspraxis framgår att det "i avsaknad av [EU-rättsliga] föreskrifter på området i varje medlemsstats rättsordning skall anges vilka domstolar som är behöriga och vilka förfaranden för att väcka talan som är avsedda att tillvarata rättigheter som för enskilda följer av [EU-rättens] direkta effekt" (se, exempelvis, **domen i mål C-276/01, Steffensen**, punkt 60).

Lissabonfördraget har kodifierat denna rättspraxis. I artikel 19.1 andra meningen i EU-fördraget konstateras följande: "Medlemsstaterna ska fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten."

Stadgan, speciellt artikel 47 om effektivt domstolsskydd, tillämpas på nationella processrättsliga bestämmelser som, oberoende av om de antagits i detta specifika syfte eller ej, reglerar utövandet inför nationella domstolar av (ordinarie) rättigheter som EU-rätten har tilldelat enskilda. Sådana rättigheter kan härröra från direktiv eller förordningar, eller från de primärrättsliga bestämmelser som inte hör till själva stadgan.

Exempel

Följande exempel gäller processrättsliga bestämmelser som reglerar utövandet av en rättighet som tilldelats enligt EU-rätten och grundar sig på EU-domstolens dom av den 22 december 2010 i **mål C-279/09, DEB**.

Ett tyskt företag som är verksamt på naturgasmarknaden påstod att det lidit skada till följd av en försening i införlivandet av två EU-direktiv om leverans av naturgas. Det ville därför väcka skadeståndstalan mot Tyskland för underlåtelse att respektera EU-rätten. Till stöd för talan anfördes den rättspraxis som följer av **domen i mål C-6/90, Francovich**. Eftersom företaget saknade både likvida medel och tillgångar kunde det inte betala det förskott på rättegångskostnaderna som föreskrivs i den nationella lagstiftningen. Av samma anledning kunde det inte betala en advokat, vars närvaro enligt tysk lag är obligatorisk i denna typ av mål. Eftersom den tyska författningsdomstolen har tolkat de nationella bestämmelserna om rättshjälp på ett sådant sätt att rättshjälp endast kan beviljas fysiska personer avslögs företagets ansökan.

Företaget överklagade beslutet, och den nationella domstolen begärde ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att få reda på om de berörda nationella civilprocessrättsliga reglerna var förenliga med den EU-rättsliga principen om effektivt domstolsskydd. EU-domstolen bekräftade att den, med stöd av artikel 47 i stadgan, var behörig att granska de nationella bestämmelserna (och den tyska författningsdomstolens tolkning), eftersom dessa bestämmelser, i målet i fråga, påverkade utövandet av en rättighet som EU-rätten tilldelat enskilda personer (rätten att erhålla ersättning för skador som orsakats av att en

medlemsstat inte fullgjort sina skyldigheter enligt EU-rätten). Nationella processrättsliga bestämmelser som reglerar utövandet av rättigheter som tilldelats enligt EU-rätten omfattas därför av stadgans tillämpningsområde, oberoende av om de antagits i detta specifika syfte eller ej.

2.4 Nationella bestämmelser om påföljder vid underlåtenhet att fullgöra EU-rättsliga skyldigheter

EU-rättsliga åtgärder ålägger i allt högre grad medlemsstater att föreskriva effektiva, proportionella och avskräckande påföljder för överträdelse av bestämmelser som antagits i enlighet med dessa åtgärder, eller i enlighet med genomförandelagstiftningen.

Medlemsstaterna kan fullgöra denna skyldighet genom att anta specifika påföljder. Dessa måste uppfylla kraven om skydd av de grundläggande rättigheter som anges i stadgan. Medlemsstaterna kan dock också besluta att åberopa påföljder som redan föreskrivits för (liknande) nationella överträdelse. I så fall kan stadgan endast åberopas när dessa påföljder tillämpas för överträdelse av en skyldighet enligt EU-rätten.

Exempel

Följande exempel grundas på EU-domstolens dom av den 26 februari 2013 i *mål C-617/10, Åkerberg Fransson*.

En svensk fiskare lämnade falsk information i den årliga skattedeklarationen, vilket ledde till ett bortfall av skatteintäkter för skattemyndigheten avseende inkomstskatter och moms. Enligt nationell lagstiftning kan ett sådant skattebrott ge upphov till både administrativa och straffrättsliga förfaranden, och resultera i såväl påförande av skattetillägg som straffrättsliga påföljder för samma handlingar. Efter att ha varit föremål för ett administrativt förfarande väcktes en brottmålsalan mot mannen. Brottmålsdomstolen ifrågasatte dock om ovannämnda nationella lagstiftning var förenlig med ne bis in idem-principen i artikel 50 i stadgan (dvs. rätten att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott).

Domstolen bekräftade att den var behörig att granska den nationella lagstiftningen enligt artikel 50 i stadgan eftersom medlemsstaterna är förpliktade att vidta alla lämpliga lagstiftande och administrativa åtgärder för att garantera inbetalning av all mervärdesskatt som ska betalas in på deras territorium och för att förebygga skatteflykt. Denna förpliktelse grundas bland annat på artiklarna 2, 250.1 och 273 i direktiv 2006/112/EG om ett gemensamt system för mervärdesskatt.

EU-domstolen ansåg inte att stadgans tillämpning hindrats på grund av att den nationella lagstiftningen inte antagits för att införliva detta direktiv (lagstiftningen antogs före Sveriges EU-anslutning). Den underströk att, oberoende av lagstiftarens målsättning, genomförde de aktuella nationella bestämmelserna skyldigheten enligt EU-rätten att utdöma effektiva vite för beteenden som skadar EU:s ekonomiska intressen.

Stadgans tillämpning hindrades inte heller av att den nationella lagstiftningen inte enbart gällde momsrelaterade brott. Domstolen erinrade om att artikel 325 i EUF-fördraget ålägger medlemsstaterna att motverka olagliga aktiviteter som påverkar EU:s ekonomiska intressen genom effektiva, avskräckande åtgärder och framför allt ålägger dem att vidta samma åtgärder för att motverka bedrägeri som påverkar EU:s ekonomiska intressen som de vidtar för att motverka bedrägeri som påverkar landets egna intressen.

2.5 En nationell myndighets tillämpning av EU-bestämmelser eller nationella bestämmelser som genomför dessa

Medlemsstaternas skyldighet att genomföra EU-rätten i överensstämmelse med EU:s grundläggande rättigheter avser inte enbart lagstiftande organ, utan gäller även de nationella myndigheter som har till uppgift att tillämpa lagarna i medlemsstaterna. Nationella domstolar och förvaltningsmyndigheterna måste därför tillämpa (eller tolka) EU-bestämmelser i överensstämmelse med EU:s grundläggande rättigheter.

Enligt EU-domstolens fasta rättspraxis "ankommer [det] på myndigheterna och domstolarna i medlemsstaterna att (...) se till att de inte grundar sig på en tolkning av unionsrätten eller de nationella bestämmelserna som genomför rätten, som skulle stå i strid med de grundläggande rättigheterna som skyddas genom [EU:s] rättsordning" (domen i *mål C-101/10, Lindqvist* punkt 87).

Exempel

Följande exempel grundas på EU-domstolens beslut av den 8 maj 2014 i *mål C-329/13, Stefan*.

Ferdinand Stefans egendomar led stora skador när floden Drau svämmade över. Han skickade därför en begäran till den behöriga österrikiska myndigheten om information avseende hantering av flodens nivåer. Hans begäran avlogs på grund av att det straffrättsliga förfarande som hade inletts mot slussvakten kunde påverkas negativt om den begärda informationen lämnades ut, och inverka negativt på den personens möjlighet att få en rättvis rättegång.

Enligt artikel 4.2 c i direktiv 2003/4/EG om allmänhetens tillgång till miljöinformation får medlemsstaterna i sin nationella lagstiftning föreskriva att en begäran om miljöinformation kan avslås, om utlämnande av informationen kan ha negativa följder för domstolsförfarandet eller en persons möjlighet att få en rättvis rättegång.

Ferdinand Stefan överklagade avslagsbeslutet. Den nationella domstolen fann att hans begäran kunde avslås eftersom den österrikiska lagstiftaren inte infört det ovannämnda frivilliga undantaget i den nationella lagstiftning som genomför direktivet.

Den nationella domstolen ifrågasatte dock huruvida denna lagstiftning var förenlig med den rätt till en rättvis rättegång som garanteras i artikel 47 andra stycket i stadgan och beslutade att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen. EU-domstolen påpekade att alla myndigheter i medlemsstaterna, inklusive administrativa och rättsliga organ, inom sina respektive behörighetsområden måste garantera att EU-bestämmelser följs, inbegripet EU:s grundläggande rättigheter. Eftersom den nationella lagstiftaren inte införde undantaget i artikel 4.2 c i direktivet när direktivet införlivades i den nationella lagstiftningen, måste de nationella myndigheter som ansvarar för genomförandet av de nationella bestämmelserna använda sin rätt att föreskriva ett undantag från skyldigheten på ett sätt som är förenligt med artikel 47 andra stycket i stadgan.

2.6 Nationella bestämmelser som specificerar begrepp som används i EU-åtgärder

EU-rättsakter innehåller ibland ett avsnitt med definitioner av vissa begrepp och termer som används i just den akten. Detta betyder att just de begreppen och termerna ska ha en självständig och enhetlig innebörd enligt EU-rätten. I tveksamma fall har EU-domstolen befogenheten att tolka dem.

I andra EU-rättsakter hänvisas däremot till definitioner som godkänts av varje enskild medlemsstat. I så fall vill EU-lagstiftaren respektera de skillnader som finns mellan medlemsstaterna när det gäller definitionen och den exakta räckvidden av begreppen i fråga. EU-domstolen har dock klargjort att avsaknaden av en självständig EU-rättslig definition inte betyder att medlemsstaterna kan undergräva det effektiva uppnåendet av målsättningarna i den berörda EU-rättsakten, och inte heller att de kan underlåta att verkställa rättsakten på ett sätt som är förenligt med EU:s grundläggande rättigheter. Nationella bestämmelser som definierar begrepp eller termer i en EU-rättsakt genomför därför EU-rätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan.

Exempel

Följande exempel grundas på EU-domstolens beslut av den 24 april 2012 i *mål C-571/10, Kamberaj*.

I en italiensk provinslag om beviljande av bostadsstöd för personer bosatta i provinsen föreskrevs att varaktigt bosatta tredjelandsmedborgare skulle behandlas annorlunda än EU-medborgare (oavsett om de senare var italienska medborgare eller inte). Tilldelningen av medel grundades på ett vägt genomsnitt som tog hänsyn till antalet personer och de två gruppernas behov (som låg till grund för fastställandet av tillgängliga medel). För italienska medborgare och EU-medborgare tillämpades koefficient 1 vad gällde det genomsnittliga antalet personer. För tredjelandsmedborgare tillämpades däremot koefficient 5 (vilket ledde till att en betydligt lägre summa var tillgänglig för denna kategori).

Servet Kamberaj, en tredjelandsmedborgare som sedan länge hade bott i provinsen, överklagade beslutet om avslag på hans ansökan om bostadsstöd. Den nationella domstolen var osäker på om provinslagen var förenlig med direktiv 2003/109/EG avseende tredjelandsmedborgarnas status som varaktigt bosatta. Efter att ha konstaterat att beräkningssättet för att bevilja bostadsstöd gav upphov till en skillnad i behandlingen av de två olika kategorierna, granskade EU-domstolen huruvida denna skillnad omfattades av tillämpningsområdet för artikel 11.1 d. I den artikeln föreskrivs nämligen att varaktigt bosatta EU-

medborgare och tredjelandsmedborgare ska åtnjuta samma behandling i fråga om "social trygghet, socialt bistånd och socialt skydd såsom dessa begrepp definieras i den nationella lagstiftningen".

Domstolen ansåg EU-lagstiftaren genom denna hänvisning önska respektera de skillnader som förekommer mellan medlemsstater när det gäller definitionen och den exakta räckvidden av begreppen i fråga. EU-domstolen underströk emellertid även att medlemsstaterna inte får undergräva effektiviteten av principen om likabehandling såsom denna kommer till uttryck i direktivet. EU-domstolen slog vidare fast att artikel 11.1 d måste beaktas mot bakgrund av artikel 34.3 i stadgan, enligt vilken "unionen erkänner och respekterar rätten till socialbidrag och bostadsbidrag som är avsedda att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel". Domstolen konstaterade följaktligen att den nationella domstolen bör granska huruvida bostadsstödet i fråga uppfyller det syfte som anges i artikel 34.3 i stadgan. Om så är fallet bör bostadsstödet anses falla inom tillämpningsområdet för principen om likabehandling såsom denna kommer till uttryck i direktivet.

2.7 Nationella bestämmelser som grundas på undantag som föreskrivs i EU-rätten

EU-rätten ger ibland medlemsstaterna möjlighet att göra undantag från de föreskrivna förpliktelserna. Ett av de mest relevanta exemplen avser rätten till fri rörlighet. I fördragen, eller i den EU-lagstiftning som genomför dessa, anges på vilka villkor det kan vara motiverat med nationella åtgärder som begränsar den fria rörligheten för varor, kapital och tjänster samt EU-medborgarnas fria rörlighet. Enligt direktiv 2004/38/EG (direktivet om EU-medborgarskap) kan till exempel fri rörlighet för EU-medborgare endast begränsas på grundval av folkhälsa, allmän ordning eller allmän säkerhet. En begränsande nationell åtgärd som baseras på ett av dessa skäl är endast motiverad om den är förenlig med EU:s grundläggande rättigheter.

Exempel

Följande exempel grundas på EU-domstolens dom av den 23 november 2010 i [mål C-145/09, Tsakouridis](#).

I direktiv 2004/38/EG föreskrivs villkoren och begränsningarna för EU-medborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Vad gäller EU-medborgares rättigheter genomför ovannämnda direktiv artikel 21.1 i EUF-fördraget, som beviljar EU-medborgare rätten att fritt röra sig och uppehålla sig "om inte annat följer av de begränsningar och villkor som föreskrivs i fördragen och i bestämmelserna om genomförande av fördragen".

Enligt artikel 27 i direktivet kan en EU-medborgares rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat endast begränsas av hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller folkhälsa. I artikel 28 föreskrivs att om en EU-medborgare har förvärvat permanent uppehållsrätt inom en annan medlemsstats territorium (t.ex. efter att ha varit varaktigt bosatt i den staten i fem år utan avbrott) kan utvisning ske endast i de fall det föreligger ett "allvarligt" hot mot den allmänna ordningen eller säkerheten. En EU-medborgare som har haft permanent uppehållsrätt i den mottagande medlemsstaten under de tio föregående åren kan emellertid endast utvisas om beslutet grundar sig på "tvingande hänsyn" till allmän säkerhet.

I Tsakouridis-målet begärde en tysk domstol ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att få reda på hur ovannämnda skäl skulle tolkas vid bedömningen av huruvida och i vilken utsträckning brott med anknytning till narkotikahandel som del av en organiserad grupp kan motivera ett beslut om utvisning av en EU-medborgare. EU-domstolen konstaterade att i princip så kan sådana brott omfattas av begreppet allmän säkerhet. Domstolen påminde dock också om att den nationella domstolen i det enskilda fallet bör göra en bedömning av huruvida konsekvenserna av utvisningen står i proportion till det legitima syftet med åtgärden.

Enligt EU-domstolen kan orsaker av allmänt intresse åberopas för att motivera en nationell åtgärd som begränsar EU-medborgares rätt att fritt röra sig endast om denna åtgärd tar hänsyn till de grundläggande rättigheterna i stadgan, särskilt mot bakgrund av den rätt till respekt för privatliv och familjeliv som anges i artikel 7 i stadgan. Den nationella domstolen bör därför ta hänsyn till vilka sociala band, kulturella band och familjeband den berörda EU-medborgaren har till den mottagande medlemsstaten.

2.8 Nationella bestämmelser som direkt påverkar områden som regleras av EU-rätten

I två domar som meddelades kort efter det att Lissabonfördraget hade trätt i kraft (domen i mål C-555/07, *Kücükdeveci* och domen i mål C-441/14, *Dansk Industri*) tillämpade EU-domstolen stadgan på nationella åtgärder som reglerade samma sakfrågor som ett EU-direktiv, trots att åtgärderna inte hade antagits i syfte att genomföra det aktuella direktivet (eftersom de föregick direktivet). Åtgärderna medförde inte heller att direktivet i praktiken genomfördes (utan var i stället oförenliga med direktivet). När de faktiska omständigheterna i målen inträffade hade tidsfristen för att genomföra direktivet löpt ut. Målen kunde således hänföras till den personkrets som direktivet var tillämpligt på och dess materiella tillämpningsområde. Det fanns därför skäl att tillämpa stadgan.

Exempel

Följande exempel grundas på EU-domstolens dom av den 19 januari 2010 i [mål C-555/07, Küçükdeveci](#).

Seda Küçükdeveci arbetade som anställd i ett privat företag. Hon hävdade att § 662.2 i Bürgerliches Gesetzbuch (den tyska civillagen) inte var förenlig med direktiv 2000/78/EG. Enligt den nationella bestämmelsen behövde man inte räkna in de anställningsperioder som fullgjorts innan arbetstagaren uppnått 25 års ålder när man räknar ut längden på uppsägningstiden. Seda Küçükdevecis uppsägningstid beräknades därför endast på en anställningsperiod av tre år, trots att hon arbetat för företaget i tio år.

Den nationella bestämmelsen antogs inte i syfte att genomföra direktivet (det föregick direktivet) och kunde inte heller anses vara en åtgärd för att faktiskt genomföra direktivet (den utgjorde snarare ett hinder för direktivet). Efter att ha konstaterat att det påstådda diskriminerande agerandet skedde efter utgången av den tidsfrist som gäller för införlivandet av direktivet, slog EU-domstolen fast att "den nationella lagstiftning som är i fråga i målet vid den nationella domstolen och som avser ett område som omfattas av detta direktiv, nämligen villkoren för uppsägning, faller inom unionsrättens tillämpningsområde från den ovan nämnda dagen".

Denna typ av anknytning har långtgående effekter när tvisten endast avser privatpersoner (dvs. är horisontell) och rör skillnaderna mellan en nationell bestämmelse och en bestämmelse i ett direktiv som fastställer en av EU:s grundläggande rättigheter. Om lämplig bestämmelse i stadgan uppfyller kraven för direkt effekt (se [del II, avsnitt 2](#) och [del III, avsnitt 7](#)) kan den nationella domstolen åberopa stadgan för att upphäva de motstridiga nationella bestämmelserna och på det viset komma tillrätta med att direktivet saknar horisontell effekt.

3. Nationella skyddskällors roll vid tillämpningen av stadgan

Stadgan kan tillämpas när en tvist gäller en nationell lag som genomför EU-rätten (se [del II, avsnitt 2](#)). Detta betyder emellertid inte att de nationella skyddskällorna – särskilt de nationella författningarna – saknar betydelse.

I artikel 53 i stadgan anges följande: "Ingen bestämmelse i denna stadga får tolkas som att den inskränker eller inkräktar på de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som inom respektive tillämpningsområde erkänns i ... medlemsstaternas författningar".

När en specifik skyddsnivå fastställs i stadgan har stadgan företräde framför de nationella bestämmelserna i medlemsstaternas författningar (se domen i mål C-399/11, *Melloni*). Om det däremot inte sägs något i stadgan om den specifika skyddsnivån kan nationella standarder tillämpas. En förutsättning för detta är att följande två villkor är uppfyllda: För det första får tillämpningen av nationella standarder inte äventyra den skyddsnivå som stadgan ger. För det andra måste EU-rättens "företräde, enhetlighet och effektivitet" säkerställas. Se exempelvis EU-domstolens domar i [mål C-168/13, PPU Jeremy F](#) och [mål C-617/10, Åkerberg Fransson](#).

Om det råder tvivel om huruvida dessa två villkor är uppfyllda kan en nationell domstol begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen om tolkningen av de berörda EU-bestämmelserna.

4. Gränsdragningen mellan "rättigheter och principer"

Som påpekades i [del I, avsnitt 3](#), fungerar EU:s grundläggande rättigheter som **parametrar för tolkning** av de rättsakter som antas av EU:s institutioner, organ, kontor och byråer och deras **giltighet**. Dessutom fungerar de som parametrar för att avgöra huruvida nationell lagstiftning är förenlig med EU-rätten. I artikel 52.5 i stadgan föreskrivs följande: "De bestämmelser i denna stadga som innehåller principer får genomföras genom lagstiftningsakter och verkställighetsakter som beslutas av unionens institutioner, organ och byråer och genom medlemsstaternas akter när de vid utövandet av sina respektive befogenheter genomför unionsrätten. De får provas i domstol endast när det är fråga om tolkningen av sådana akter och prövningen av deras laglighet." Med andra ord stakar artikel 52.2 ut en ordning med begränsad rättslig prövningsmöjlighet för stadgans bestämmelser som innehåller "principer" i stället för "rättigheter". Detta speglas i motsvarande förklaring: "I punkt 5 klargörs gränsdragningen mellan "rättigheter" och "principer" i stadgan. Enligt denna gränsdragning ska subjektiv rätt respekteras medan principer ska iaktas (artikel 51.1). Principerna får genomföras genom lagstiftningsakter eller verkställighetsakter (som antas av unionen i enlighet med dess befogenheter och av medlemsstaterna endast när de genomför unionsrätten), och de blir viktiga för domstolarna endast när sådana akter tolkas eller ses över. De ger dock inte upphov till krav på positiv särbehandling från unionens institutioner eller medlemsstaternas myndigheter."

Den exakta omfattningen av tillämpningsområdet för och rättsverkningarna av artikel 52.5 i stadgan är emellertid oklar.

När det gäller **räckvidden** finns det ingen förteckning som räknar upp stadgans "principer". I förklaringen till artikel 52.5 ges endast några exempel. Dessutom understryks att stadgans bestämmelser kan innehålla inslag både av "rättigheter" och "principer". "Bland exemplen på principer som erkänns i stadgan kan nämnas t.ex. artiklarna 25 (Äldres rättigheter), 26 (Integrering av personer med funktionshinder) och 37 (Miljöskydd). I vissa fall kan en artikel i stadgan innehålla inslag både av rättigheter och principer, t.ex. artiklarna 23 (Jämställdhet mellan kvinnor och män), 33 (Familjeliv och yrkesliv) och 34 (Social trygghet och socialt stöd)."

När det gäller **rättsverkningarna** kan "principerna" inte åberopas direkt av enskilda personer för att förhindra motstridiga nationella bestämmelser från att tillämpas (se [del II, avsnitt 1](#) och [avsnitt 7](#)).

Det är tveksamt huruvida "principer" kan fungera som tolknings- och giltighetsparametrar för *all* EU-lagstiftning och nationell lagstiftning som faller inom stadgans tillämpningsområde, eller endast för EU-lagstiftning och nationell lagstiftning som har till syfte att genomföra "principer". Hittills har EU-domstolen endast hänvisat till artikel 52.5 i ett enda mål, nämligen i [domen i mål C-356/12, Glatzel](#), som rörde artikel 26 i stadgan (Integration av personer med funktionshinder). Problemet fick dock inte någon slutgiltig lösning.

Vid tvivel om vilka rättsverkningar stadgans principer har kan man begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen.

5. Tolkning av de grundläggande rättigheter som beviljas i stadgan: förklaringarna

För att avgöra vilket skydd som de grundläggande rättigheterna i stadgan ger kan de officiella förklaringarna avseende stadgan vara till hjälp.

Enligt artikel 52.7 i stadgan utarbetades förklaringarna "för att ge vägledning vid tolkningen av denna stadga" och "ska vederbörligen beaktas av unionens och medlemsstaternas domstolar".

Förklaringarna anger vilken källa (vilka källor) som var och en av de grundläggande rättigheterna i stadgan har inspirerats av: exempelvis Europakonventionen, Europeiska sociala stadgan, medlemsstaternas författningstraditioner osv.

Denna uppgift är speciellt viktig eftersom avdelning VII i stadgan föreskriver tolkningsregler som beror på vilken inspirationskälla de berörda grundläggande rättigheterna är baserade på. Det finns regler som gäller tolkningen av de bestämmelser i stadgan som motsvarar de grundläggande rättigheterna i Europakonventionen, och av stadgans bestämmelser som erkänner de grundläggande rättigheter som härrör från medlemsstaternas författningstraditioner (se artiklarna 52.3 och 52.4 i stadgan).

5.1 Rättigheter i stadgan som motsvarar de rättigheter som garanteras i Europakonventionen

I artikel 52.3 i stadgan föreskrivs följande: "I den mån som denna stadga omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Denna bestämmelse hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd."

Med andra ord ger Europakonventionen en *lägsta skyddsnivå* vad gäller "motsvarande rättigheter". Följaktligen måste samtliga EU-rättsakter, och nationella bestämmelser som genomför EU-rätten, garantera att motsvarande rättigheter ges en skyddsnivå som är förenlig med Europakonventionen. I tveksamma fall kan det vara värt att begära ett förhandsavgörande (som, beroende på omständigheterna, avser giltigheten eller tolkningen av EU-bestämmelserna).

Förklaringen till artikel 52.3 ger viss vägledning när det gäller att identifiera motsvarande rättigheter. Förklaringen innehåller två listor. I den ena räknas de artiklar i stadgan upp som har "samma innebörd och räckvidd som motsvarande artiklar i Europakonventionen", och i den andra "artiklar med samma innebörd som de motsvarande artiklarna i Europakonventionen, men med större räckvidd".

Dessa två listor är inte uttömmande. De speglar den aktuella utvecklingen av lagarna och förblir öppna för "utvecklingen inom rätten, lagstiftningen och fördragen". Ytterligare några motsvarande rättigheter kan faktiskt identifieras.

I förklaringen till artikel 49.1 i stadgan konstateras t.ex. att denna bestämmelse motsvarar artikel 7.1 i Europakonventionen, med undantag för principen om retroaktiv verkan för mildare straffrättslig påföljd enligt senare stiftade lagar, som återges i den sista delen av stadgans bestämmelse. I sin dom från 2009, *Scoppola mot Italien* (nr 2), åberopade Europadomstolen i Strasbourg artikel 49.1 i stadgan för att tolka artikel 7.1 i Europakonventionen på ett sådant sätt att denna även ansågs innefatta principen om retroaktiv verkan för den nationella lag som beviljar en mildare straffrättslig påföljd.

Förklaringen till artikel 52.3 i stadgan ger ytterligare vägledning:

Räckvidden och innebörden av motsvarande rättigheter måste fastställas med hänsyn till texten i Europakonventionen och dess protokoll, såsom de har tolkats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

När motsvarande rättigheter i Europakonventionen omfattas av begränsningar måste dessa även respekteras vid tolkningen av stadgan.

När rättigheterna i Europakonventionen inte omfattas av begränsningar kan de inte heller bli föremål för begränsningar i stadgan.

5.2 De allmänna författningstraditionernas roll

I artikel 52.4 i stadgan föreskrivs följande:

"I den mån som grundläggande rättigheter enligt medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner erkänns i denna stadga, ska rättigheterna tolkas i samstämmighet med dessa traditioner."

I förklaringen till denna artikel påpekas följande: "Tolkningsregeln i punkt 4 har grundats på lydelsen i artikel 6.3 i fördraget om Europeiska unionen och tar vederbörlig hänsyn till den inställning till gemensamma konstitutionella traditioner som följs av domstolen (t.ex. dom av den 13 december 1979 i mål 44/79, *Hauer*, Rec. 1979, s. 3727; dom av den 18 maj 1982 i mål 155/79, *AM&S*, Rec. 1982, s. 1575). Enligt denna regel bör de berörda rättigheterna enligt stadgan, hellre än enligt en rigorös "minsta gemensamma nämnare", tolkas så att de erbjuder en högre skyddsnivå som är adekvat för unionsrätten och i harmoni med de gemensamma konstitutionella traditionerna".

Till skillnad från förklaringen till artikel 52.3 innehåller förklaringen till artikel 52.4 inte någon lista över de grundläggande rättigheter i stadgan som härrör från medlemsstaternas konstitutionella traditioner. Viss vägledning ges dock i förklaringarna avseende stadgans materiella bestämmelser. I förklaringen till artikel

20 om "Likhet inför lagen" anges t.ex. följande: "Denna artikel motsvarar en allmän, rättslig princip som återfinns i alla europeiska konstitutioner och som av domstolen fastställts vara en grundläggande princip i gemenskapsrätten (dom av den 13 november 1984, *Racke*, mål 283/83, Rec. 1984, s. 3791, dom av den 17 april 1997, C-15/95, *EARL*, REG 1997, s. I-1961, och dom av den 13 april 2000, C-292/97, *Karlsson*, [REG 2000, s. 2737])."

Troligtvis har artikel 52.4 i stadgan en räckvidd som omfattar fler bestämmelser än de som enligt förklaringarna speglar medlemsstaternas konstitutionella traditioner. Det är särskilt värdefullt att analysera rättspraxis beträffande de allmänna principerna i EU-rätten (se [del I](#), [avsnitt 2.3](#)), eftersom EU-domstolen inspirerades av medlemsstaternas författningstraditioner för att identifiera och omarbete dessa principer.

De tolkningsregler som fastställts i artikel 52.4 i stadgan har effekter som ännu inte är helt tydliga, och för närvarande finns inga domar från EU-domstolen som förtydligar dem. Det står dock klart att det inte finns någon bestämmelse om högsta möjliga skyddsnivå. Med andra ord finns det inget som tyder på att räckvidden för det skydd som ges genom stadgan automatiskt motsvarar skyddet i den medlemsstats författning som erbjuder det mest omfattande skyddet. I stället anser man att "tolkningen av [dessa] grundläggande rättigheter ska ske inom ramen för unionens struktur och mål" ([yttrande 2/13](#), punkt 170). På så sätt respekteras medlemsstaternas författningstraditioner.

6. När stadgans grundläggande rättigheter kan begränsas

I artikel 52.1 i stadgan anges när det är tillåtet att begränsa stadgans grundläggande rättigheter. "Varje begränsning i utövandet av de rättigheter och friheter som erkänns i denna stadga ska vara föreskriven i lag och förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Begränsningar får, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter."

Trots att det inte uttryckligen sägs i artikel 52.1 i stadgan är vissa av de grundläggande rättigheterna absoluta och kan inte begränsas. Eftersom Europakonventionen, med stöd av artikel 52.3 i stadgan (se [avsnitt 5.1](#)), ger en lägsta skyddsnivå är inga begränsningar tillåtna för grundläggande rättigheter som är utformade som absoluta rättigheter enligt Europakonventionen (som t.ex. rätt till liv, eller förbud mot tortyr och omänsklig och förnedrande bestraffning eller behandling).

För att kontrollera om en av stadgans grundläggande rättigheter tillåter begränsningar måste följande frågor beaktas:

Får den grundläggande rättigheten i fråga begränsas?

Om ja, respekterar begränsningen den grundläggande rättighetens väsentliga innehåll?

Om ja, svarar den verkligen mot mål av allmänt intresse som erkänns av EU? Alternativt, svarar den mot behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter?

Om ja, är begränsningen proportionell? (Med detta menas att begränsningen måste vara lämplig med hänsyn till målet.)

Om ja, är begränsningen nödvändig? (Med detta menas att man med begränsningen måste nå målet utan att ingripa mer än nödvändigt på den berörda grundläggande rättigheten.)

Värdefull vägledning om hur denna analys bör genomföras ges i bilaga IV till rådets

"Riktlinjer för kontroll av förenligheten med de grundläggande rättigheterna i rådets förberedande organ", som utarbetades av Europeiska unionens råd 2014.

Vad gäller EU-domstolens rättspraxis ger domen i [mål C-92/09, Volker und Markus Schecke](#), en tydlig beskrivning av hur *testet* i artikel 52.1 i stadgan fungerar i praktiken.

7. Mer om stadgans effekter på nationell nivå

När en nationell åtgärd står i strid med stadgan bör den nationella domstolen först kontrollera huruvida den nationella åtgärden i fråga kan tolkas i enlighet med stadgan (I). Om detta inte är möjligt bör den nationella domstolen beakta huruvida den berörda bestämmelsen i stadgan uppfyller kraven för direkt effekt (II). Som sista möjlighet kan den som lidit skada av åsidosättandet av den grundläggande rättigheten stämma den berörda medlemsstaten att betala ut ersättning (III). Domen i [mål C-441/14, Dansk Industri \(DI\)](#), utgör ett bra exempel på de specifika villkoren och begränsningarna i de tre ovannämnda metoderna och beskriver även i vilken ordning de bör åberopas.

I – Tolkning av nationell lagstiftning i enlighet med EU-rätten

För att lösa en tvist måste de nationella domstolarna beakta samtliga bestämmelser i nationell rätt och använda de tolkningsmetoder som erkänns i dessa bestämmelser. Om möjligt ska de tolka de **nationella bestämmelserna mot bakgrund av** ordalydelsen i och syftet med de EU-bestämmelser som är relevanta för målet.

I [mål C-149/10, Chatzi](#), bad t.ex. en grekisk domstol EU-domstolen att förtydliga innebörden i artikel 2.2 i ramavtalet om föräldraledighet (i direktiv 96/34/EG), mot bakgrund av artikel 24 i stadgan (om barnets rättigheter). Den hänskjutande domstolen var tveksam till om de nationella genomförandebestämmelserna var förenliga med stadgan eftersom mödrar som fått tvillingar endast beviljades en period av föräldraledighet.

EU-domstolen konstaterade att den nationella lagstiftningen **inte stred** mot artikel 24 i stadgan. EU-domstolen förklarade dock att medlemsstaterna för att garantera respekt för **principen om likhet inför lagen** i artikel 20 i stadgan måste vidta de åtgärder som är nödvändiga för att beakta tvillingföräldrars specifika situation. Deras situation skiljer sig från situationen för föräldrar med endast ett barn, eller föräldrar med flera barn som fötts med kort mellanrum (som har förmånen att ta ut två perioder av föräldraledighet).

EU-domstolen besvarade därför den grekiska domstolens frågor på följande sätt: "Mot bakgrund av principen om likabehandling åligger det emellertid den nationella lagstiftaren att införa ett regelverk för föräldraledighet som, utifrån den situation som är för handen i den aktuella medlemsstaten, garanterar att tvillingföräldrar behandlas på ett sätt som tar vederbörlig hänsyn till deras särskilda behov. Det ankommer på den nationella domstolen att pröva huruvida den nationella lagstiftningen uppfyller dessa krav och, i förekommande fall och i den utsträckning det är möjligt, tolka dessa nationella bestämmelser i överensstämmelse med unionsrätten."

II – Direkt effekt av stadgans grundläggande rättigheter och upphävande av de motstridiga nationella bestämmelserna

Enligt EU-domstolens fasta rättspraxis kan EU-rättens bestämmelser, när dessa är tydliga, precisa och ovillkorliga, åberopas av juridiska och fysiska personer inför nationella domstolar för att upphäva motstridiga nationella bestämmelser. Detta är känt som EU-rättens direkta effekt. Den direkta effekten kan vara horisontell eller vertikal, beroende på om den åberopas i förfaranden mellan en fysisk eller juridisk person och en medlemsstat (vertikal direkt effekt), eller i tvister mellan privatpersoner (horisontell direkt effekt).

Det är värt att påminna om att EU-domstolen när det gäller vertikal direkt effekt har ställt sig bakom en vid tolkning av begreppet "stat", som innefattar lagstiftaren, den verkställande makten och den dömande makten och samtliga centrala och lokala offentliga myndigheter. Begreppet innefattar även "ett organ som, oavsett sin rättsliga form, i enlighet med en av staten antagen rättsakt har fått i uppdrag att utöva offentlig serviceverksamhet under statens tillsyn och som med anledning härav har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda" (se exempelvis domen i [mål C-282/10, Dominguez](#)).

I [domen i mål C-176/12, Association de médiation sociale \(AMS\)](#), konstaterade EU-domstolen att stadgan under vissa omständigheter kan ha horisontell direkt effekt. EU-domstolen slog fast att principen om icke-diskriminering på grund av ålder i artikel 21.1 i stadgan kan åberopas direkt för att upphäva motstridiga nationella bestämmelser, eftersom den "i sig räcker för att ge enskilda en individuell rättighet som kan åberopas på sådan".

Följande följer av domen i målet *AMS*:

En konflikt mellan nationella bestämmelser och stadgan leder till upphävande av den nationella bestämmelsen i de fall då den ifrågasatta bestämmelsen i stadgan i sig är tillräcklig för att bevilja enskilda personer en individuell rätt som kan åberopas som sådan (dvs. utan behov av att genomföra åtgärder på EU-nivå eller på nationell nivå).

Under sådana omständigheter kan den direkta effekten av bestämmelsen i stadgan åberopas i både vertikala och horisontella förfaranden (vilket var fallet i målet *AMS*).

Artikel 21.1 i stadgan uppfyller kraven för direkt effekt, åtminstone för icke-diskriminering på grund av ålder. Troligtvis så gäller samma sak även för de andra grunder för icke-diskriminering som anges i denna bestämmelse.

Artikel 27 i stadgan om arbetstagares rätt till information och samråd inom företaget har ingen direkt effekt: EU-domstolen uteslöt detta i domen i målet *AMS*. Om fallet i fråga hänvisar till en annan bestämmelse i stadgan kan det vara värt att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att få reda på om bestämmelsen uppfyller *AMS-testet* (trots att nationella domstolar vars dom inte vunnit laga kraft inte omfattas av skyldigheten att begära förhandsavgörande).

III – Skadeståndstalan mot medlemsstater för åsidosättande av EU-rätten

När det inte går att tolka nationella bestämmelser i överensstämmelse med stadgan, och det inte heller går att åberopa stadgans direkta effekt, kan den vars grundläggande rättighet har kränkts väcka skadeståndstalan mot den berörda medlemsstaten för åsidosättande av unionsrätten.

Även om skadeståndstalan måste väckas vid behörig nationell domstol och i enlighet med de nationella processreglerna för en liknande talan, har de villkor som måste uppfyllas fastställts på ett enhetligt sätt i EU-rätten. De nationella processreglerna måste dessutom respektera den rätt till ett effektivt domstolsskydd som föreskrivs i artikel 47 i stadgan, och de principer om likvärdighet och effektivitet som EU-domstolen har fastställt. Om det är oklart huruvida de nationella bestämmelserna är förenliga med ovannämnda delar av EU-rätten kan den nationella domstolen begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen (se i förhandsavgörandet i [mål C-279/09, DEB](#)).

Senaste uppdatering: 05/11/2018

Den här sidan sköts av Europeiska kommissionen. Informationen på denna sida avspeglar inte nödvändigtvis Europeiska kommissionens officiella ståndpunkt. Kommissionen påtar sig inte något som helst ansvar för information eller uppgifter som ingår eller åberopas i detta dokument. Vänligen läs den rättsliga informationen för upplysningar om upphovsrätten till EU-sidor.